

วรรณคดีไทยสมัยรัชกาลที่ ๔-๖ (พ.ศ. ๒๓๕๔-๒๔๖๘)

รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ (พ.ศ. ๒๓๕๔-๒๔๑๑)

ลักษณะและความเคลื่อนไหวทางวรรณคดี

ในรัชกาลนี้วรรณคดียังคงรุ่งเรืองเช่นเดิม กวีที่มีชื่อเสียงในรัชกาลที่ ๓ คงมีชีวิตอยู่และสร้างสรรค์วรรณคดีต่อมาอีกหลายท่าน เช่น สุนทรภู่ คุณพุ่ม คุณสุวรรณ นายมี เป็นต้น และยังมีกวีซึ่งเกิดมาในสมัยนี้ ทั้งรัชกาลที่ ๔ ก็ทรงเป็นกวีและทรงพระปรีชาสามารถในด้านศาสนา โบราณคดี โหราศาสตร์ และภาษาอังกฤษ มีการเกี่ยวข้องกับประเทศทางตะวันตกมากขึ้น วรรณคดีจึงขยายวงกว้างออกไป เช่น นิราศลอนดอน ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งคือ วรรณคดีเริ่มมีค่าเป็นเงินทอง หม่อมวงศ์เลยขอซื้อลิขสิทธิ์นิราศลอนดอนของหม่อมราโชทัย เป็นเงิน ๔๐๐ บาท เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕ ความเคลื่อนไหวสำคัญคือ สื่อมวลชนซึ่งเกิดในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ครั้นถึงรัชกาลนี้ได้เจริญก้าวหน้าไป มีสื่อมวลชนออกในรัชกาลนี้ รวมทั้งสิ้น ๗ ฉบับ และวารสารของทางราชการ ๑ ฉบับ คือ ราชกิจจานุเบกษา

กวีและวรรณคดีสำคัญ

๑. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑. บทละครเรื่องรามเกียรติ์บางตอน
๒. ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก ๕ กัณฑ์
๓. ประกาศต่าง ๆ และพระบรมราชาธิบายต่าง ๆ

๒. พระองค์เจ้าอิศริฎาณ (บางแห่งเขียนอิศรฎาณ)

๑. อิศริฎาณภาษิต

๓. หม่อมราโชทัย

๑. จดหมายเหตุนครราชทูตไทยไปอังกฤษ (ร้อยแก้ว)
๒. นิราศลอนดอน (ร้อยกรอง)

๔. มหาฤกษ์ (หลวงจักรปาณี)

๑. นิราศพระปฐม
๒. นิราศทวาราวดี

๓. นิราศกรุงเก่า
 ๔. นิราศพระปลิว
 ๕. เสภาเรื่องอาบู่หะซัน
 ๖. โคลงรามเกียรติ์
๔. พระยาอัครานภาพ (อัน)
๑. สุธนคำฉันท์
 ๒. สุธนุคำฉันท์
 ๓. อุเทนคำฉันท์

รัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓) ความเคลื่อนไหวทางวรรณคดี

ในรัชกาลนี้วรรณคดียังคงเจริญสืบมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นกวีเอกพระองค์หนึ่ง และมีเหตุการณ์สำคัญอย่างอื่นที่สนับสนุนให้วรรณคดีก้าวหน้า คือ การตั้งโรงเรียนแบบปัจจุบันในพระบรมมหาราชวังเป็นแห่งแรก พ.ศ. ๒๔๑๔ เกิด หอสมุดวชิรญาณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ ซึ่งกลายเป็นหอสมุดแห่งชาติในเวลาต่อมา นอกจากนี้ยังมี ไบรอนคดีสโมสเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมการประพันธ์ การศึกษาประวัติศาสตร์และไบรอนคดี ไบรอนคดีสโมสออกหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ “หนังสือวชิรญาณ” ลงเรื่อง วรรณคดีไบรอนซึ่งหาอ่านฉบับได้ยาก และสารคดีที่กวีในเวลานั้นแต่งขึ้นใหม่ งานสำคัญของสโมสนี้ก็อย่างหนึ่ง คือ พิจารณานำหนังสือที่มีคุณภาพทั้งเก่าและใหม่ แล้วประทับตรา ของสโมสไว้ เป็นเครื่องหมายประกาศเกียรติคุณ การหนังสือพิมพ์ซึ่งเริ่มขึ้นแล้วใน รัชกาลที่ ๓ และที่ ๔ มาในรัชกาลนี้ได้เพิ่มจำนวนขึ้นกว่า ๖๔ ฉบับ (ไม่ได้ตั้งอยู่พร้อมกัน ทั้ง ๖๔ ฉบับ ในเวลาเดียวกัน) ความนิยมวรรณคดีตะวันตกเริ่มเกิดขึ้น มีการแปลออกเป็นภาษาไทย

กวีและวรรณคดีสำคัญ

๑. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๑. พระราชพิธีสิบสองเดือน

๒. ไกลบ้าน
๓. พระราชวิจารณ์ต่าง ๆ
๔. ลิลิตนิทราชาคริต
๕. บทละครเรื่องเงาะป่า
๖. กวีนิพนธ์เบ็ดเตล็ด
๒. พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)
 ๑. แบบเรียนภาษาไทย
 ๒. พรรณพฤกษากบิลต์วาภิธาน ฯลฯ
๓. เทียนวรรณ (ค.ว.ส. วัฒนาโก)
 ๑. กุละวิภาคพจนกิจ
 ๒. ศิริพจนภาค
๔. แม่วัน (พระยาสุรินทรราชา) แปลนวนิยายของ แมริ กอเรลลี เรื่อง
ความพยายาม
 ๕. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ทรงแต่ง
 ๑. ไกลประจํากรมพรามเกียรติก
 ๒. เรื่องสนุกันนี้ก ซึ่งนับถือกันว่าเป็นเรื่องสั้นเรื่องแรกของไทย
 ๖. คณกะวี และนักเขียนนิคยสาร
 ๑. ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก
 ๒. นิคยสารเช่น ยุทธโกษ ธรรมจักษุ วิทยาจารย์ เทศาภิบาล ฯลฯ

รัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ (พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๖๘)
ความเคลื่อนไหวทางวรรณคดี อาจสรุปกล่าวได้ดังนี้

- วรรณคดีประเภทร้อยกรอง เจริญถึงขีดสุด
- วรรณคดีประเภทร้อยแก้ว ก้าวหน้ายิ่งขึ้นกว่าแต่เก่าก่อน
- เป็นระยะเวลาที่คคิตทางตะวันตกเข้ามาในวงวรรณคดีไทยมากที่สุด
ถ้าเทียบกับสมัยก่อน ๆ ขึ้นไป

- ทวนนิยมวรรณคดีสันสกฤต อีกวาระหนึ่งเหมือนสมัยศรีอยุธยา แต่ในคราวนี้ ผ่านมาทางฉบับที่แปลเป็นภาษาอังกฤษ

รัชกาลที่ ๖ ทรงเป็นองค์ประธานในการแต่งวรรณคดี ทรงสร้างสรรค้วรรณคดี ประเภทต่าง ๆ ไว้มากกว่าคนไทยในอดีตและปัจจุบัน ทรงสนับสนุนผู้แต่งหนังสือ โดยพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ต่าง ๆ และพระราชทานเสรีภาพในการเขียนหนังสือ อย่างกว้างขวาง

ทรงตราพระราชบัญญัติวรรณคดีสโมสร พ.ศ. ๒๔๕๗

กวีและวรรณคดีสำคัญ

๑. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ

ก. *ประเภทละคร* ได้แก่ หัวใจนักรบ สาวตรี ศกุนตลา มัทนะพาธา พระร่วง ท้าวแสนปม พระเกียรติจรด เวณิศวานิช ตามใจท่าน หมอจำเป็น มหาตมะ วิลยเลือกคู่ ปล่อยแก่ หนามยอกเอาหนามบ่ง และโรมิโอและจูเลียต เป็นต้น

ข. *ประเภทประวัติศาสตร์และโบราณคดี* ได้แก่ เทียวเมืองพระร่วง ประเทศไยคุปต์ สิบราชบัลลังก์โปแลนด์ นารายณ์สิบปาง พร้อมทั้งภาคผนวก เป็นต้น

ค. *ประเภทป่าภูคคาและบทความ* ได้แก่ เรื่องปลุกใจเสือป่า เทศนาเสือป่า ยิวแห่งบูรพทิศ โกลนติคัลลือ และเมืองไทยจันทันเด็ก เป็นต้น

ง. *ประเภทสารคดี* ได้แก่ เรื่องบ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์ พระศุนหเศป

จ. *ประเภทร้อยกรองทั่วไป* เช่น พระนลคำหลวง ลิลิตพ่ายพิ์ นิราศพระ มะเหลเถไถ กาพย์เห่เรือ ธรรมาธรรมะสงคราม และมงคลสูตรคำฉันท์

ฉ. *ประเภทบันเทิงคดี* (ร้อยแก้ว Fiction) เช่น นิทานรัชกาลที่ ๖ นวนิยาย เรื่องหัวใจคนหนุ่ม

๒. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรขำรราชานุภาพ

๑. ไทยรบพม่า

๒. นิราศนครวัด

๓. เทียวเมืองพม่า
๔. นิทานโบราณคดี
๕. สารสนสมเด็จ
๖. เสด็จประพาสต้น (พระนิพนธ์ยังมีอีกเป็นจำนวนมาก)
๓. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
 ๑. สารสนสมเด็จ
 ๒. บทละครที่กำบรรพ์หลายเรื่อง

๔. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

๑. *ประเภทประวัติศาสตร์และโบราณคดี* ได้แก่ เจลยพระเกียรติกษัตริย์ คำฉันท์ ลิลิตมหามงกุฎราชकुณานุสรณ์ ลิลิตตำนานพระแท่นมณีคติลาอาสน์ พระราชพงศาวดารพม่า พงศาวดารไทยใหญ่

๒. *ประเภทบันเทิงคดี* ได้แก่ กลอนสุภาพเรื่องลูกสิงห์ เรื่องสั้นเรื่องสร้อยคอที่หาย เรื่องแปลอาหรับราตรี บทละครสาวเครือฟ้า บทละครพระลอ บทละครไกรทอง บทละครมหาราชวงศ์พม่า แผ่นดินพระเจ้าสีหอนรินทร์

๓. *ประเภทธรรมะและปรัชญา* ได้แก่ ปัญจาภินหะ บัจะเวกชน กับ อัญญโลกธัมมะ รุโฆยาค สิทธิและสมภาพพลเมืองคล้ายคามธรรมชาติ นรังกุโรวาท

๔. *ประเภทจดหมายเหตุ* นิราศนราธิป อุทยานยวนถวิล

๕. **พระราชปวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์** ทรงแต่งจดหมายจางวางหว่า สืบราชสมบัติ ทลาคเงินตรา นิทานเวตาล พระนางชองไทเฮา กนกนกร พระนลคำฉันท์ ลิลิตสามกรุง

๖. **พระยาศรีสุนทรโวหาร (ผัน สาลักษณ)**
อิสรราชคำฉันท์

๗. ทลวงธรรมภิกษุณี (ติก จิตรติก)

โคลงนิราศกวักวอก กถาทกคำจันท์ วจิตวานิชคำจันท์ เปริกลิตคำจันท์
เพชรมงกุฎคำจันท์ กลอนเรื่องสามก๊กตอนนางเที่ยวเสียน ประชุมลำนำ กลอนธาคามณี
ศรีสุพิน

๘. เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เบี้ย มาลากุล)
พลเมืองดี จรรยาแพทย์ สัมปตัญญู

๙. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)
แบบเรียนธรรมจริยา ความเรียงเรื่องการศึกษา และเศรษฐกิจ โคลงกลอน
ครูเทพ และบทละครพูดหลายเรื่อง

๑๐. พระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ)
คำประพันธ์บางเรื่อง สงครามการทะคำกลอน แบบเรียนสยามไวยากรณ์

๑๑. นายบิต บุรทัต
สามัคคีเภทคำจันท์

๑๒. เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป
กามนิท หิโตปเทศ นิยายเบงกาลี กถาสรีทศากร ฯลฯ

๑๓. คณะกวีและนักเขียน ร่วมเขียนในนิตยสารสำคัญ ต่อไปนี้

๑. กุสติกสมิต
๒. ทวีปัญญา
๓. ดลภววิทยา
๔. ลักภววิทยา

๕. วิทยาลัย
๖. ศัพท์ไทย
๗. ไทยเขมร
๘. เสนาศึกษา ฯลฯ

อิทธิพลของวรรณคดีประเทศตะวันตกที่มีต่อวรรณคดีไทย ในสมัยแรก (รัชกาลที่ ๔)

นับตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึง รัตนโกสินทร์ ตอนต้น อิทธิพล ต่างประเทศ ที่มีต่อวรรณคดีไทย มาจากในทวีปเอเชียด้วยกัน เช่น อินเดีย เขมร ชาว จีน มอญ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุง รัตนโกสินทร์ อิทธิพล ของประเทศ ตะวันตก เริ่มเข้ามา มีบทบาทในวรรณคดีไทย มีข้อสังเกตสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. การพิมพ์หนังสือไทย

ร้อยเอก เจมส์ โลว์ ชาวอังกฤษ คหบดีประจักษ์ ทั่วพิมพ์ อักษร ไทยขึ้น ที่เมืองเบงกอล เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๑ การพิมพ์หนังสือไทยครั้งแรก ทำที่เมืองสิงคโปร์ เรื่องที่พิมพ์เกี่ยวกับศาสนาคริสต์ ผู้นำเครื่องพิมพ์ภาษาไทยเข้ามาเมืองไทยในสมัยแรก ได้แก่พวกมิชชันนารี ชื่อรอบินสัน ได้ตั้งเครื่องพิมพ์ภาษาไทยขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๘๐ มิชชันนารีคนสำคัญ ที่มีโรงพิมพ์พิมพ์หนังสือไทย คือ หมอบรัดเลย์ เคยรับจ้างพิมพ์ ประกาศทางราชการ เรื่องห้ามสูบฝิ่น เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๒ ประกาศฉบับนี้เป็นเอกสารภาษาไทยฉบับแรกที่พิมพ์ด้วยอักษรไทย ต่อมารัชกาลที่ ๔ โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงพิมพ์หลวงขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑

๒. หนังสือพิมพ์

กิจการของหนังสือพิมพ์ซึ่งมีกำเนิดในประเทศตะวันตก เริ่มมีขึ้นในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๗ (รัชกาลที่ ๓)

- หนังสือพิมพ์ฉบับแรก คือ บางกอกรีคอร์เดอร์ เป็นของชาวต่างประเทศ
 - วารสารทางราชการฉบับแรกคือ ราชกิจจานุเบกษา มีกำเนิดใน พ.ศ. ๒๔๐๑
- หนังสือประเภทนิตยสารที่มีชื่อเสียงต่อๆ มา เช่น
- วชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๒๗
 - ลักขวิทยา พ.ศ. ๒๔๔๓
 - ดลภวิทยา พ.ศ. ๒๔๔๓
 - วิทยาคาร พ.ศ. ๒๔๔๕
 - ทวีปัญญา พ.ศ. ๒๔๔๗

ๆ ล ๖

๓. ลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์ คือกรรมสิทธิ์ในการพิมพ์หนังสืออันเป็นแบบอย่างของประเทศตะวันตก เริ่มเกิดขึ้นในประเทศไทย เมื่อครั้งหม่อมราโชทัยขายลิขสิทธิ์ นิราศลอนดอน แก่หมอบรัดเลย์เป็นเงิน ๔๐๐ บาท เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕

๔. วรรณคดีไทยที่อธิบายประเทศตะวันตกเป็นฉากบรรยายเรื่อง

นิราศลอนดอนและจดหมายเหตุของหม่อมราโชทัย เป็นวรรณคดีไทยที่ใช้ฉากในประเทศยุโรปบรรยายเรื่อง แต่งใน พ.ศ. ๒๔๐๐

๕. การใช้นามแฝง

การใช้นามแฝงอันเป็นแบบอย่างของประเทศตะวันตกในการแต่งหนังสือ เริ่มมีขึ้นเป็นครั้งแรกในหนังสือวชิรญาณ

๖. หอสมุดแห่งชาติ

หอสมุดสำหรับประชาชนแห่งแรกของประเทศไทย คือหอสมุดวชิรญาณ ตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๔๔ ต่อมาขยายกิจการเป็นหอสมุดแห่งชาติ

๑. สยามหรือสยาม

สยามหรือสยามทางวรรณคดีแห่งแรก คือ

โบราณคดีสยาม	ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐
วรรณคดีสยาม	„ „ ๒๔๕๗
วรรณคดีสยาม	„ „ ๒๔๗๐
สำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม	สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕

๒. การแปลหนังสือหรือบทความ

เรื่องที่ลงในวารสารส่วนใหญ่ซึ่งออกในรัชกาลที่ ๕-๖ เช่น ลัทธิวิทยา ถลลวิทยา ทวีปัญญา เป็นต้น ส่วนมากแปลมาจากภาษาอังกฤษ ถึงแม้จะเกี่ยวกับวรรณคดีอินเดีย ก็แปลมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษอีกทอดหนึ่ง

ลิลิตนิทราชาคริต ซึ่งเดิมเป็นนิทานของชาวอาหรับ รัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชนิพนธ์ตามฉบับภาษาอังกฤษ เรื่อง The Sleeper Awaken

บทพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ ๖ หลายเรื่องแปลมาจากบทละครของเชกสเปียร์

เช่น เวนิควานิช - The Merchant of Venice

ตามใจท่าน - As You Like It

โรมิโอกับจูเลียต - Romeo and Juliet

กนกนกร และนิทานเวตาล ของ น.ม.ส. ซึ่งเป็นวรรณคดีอินเดีย ทรงแปลมาจากฉบับที่เขียนไว้เป็นภาษาอังกฤษ

๘. นวนิยายและเรื่องสั้น

นวนิยายและเรื่องสั้น เป็นแบบวรรณคดีของประเทศตะวันตก เริ่มแพร่หลายเข้าในวงการวรรณคดีไทย ในสมัยรัชกาลที่ ๕ และเจริญเรื่อยมาจนทุกวันนี้

ในระยะแรก นวนิยายและเรื่องสั้นของไทยเป็นเรื่องแปลหรือได้โครงเรื่องมาจากของประเทศตะวันตก นวนิยายแปลที่มีชื่อเสียง เช่น ความพยาบาท ของแม่วัน แปลจาก Vendetta ของ Marie Corelli และเรื่องสั้น เรื่องสร้อยคอที่หาย ของประเสริฐอักษร ได้เค้าโครงมาจาก The Necklace ของ Guy de Maupassant นักประพันธ์ฝรั่งเศส

๑๐. บทละครพูดและบทละครร้อง

การแต่งบทละครพูดได้แนวมมาจากประเทศตะวันตกโดยตรง เริ่มมีขึ้นในรัชกาลที่ ๕ และรุ่งเรืองสูงสุดในรัชกาลที่ ๖ มีทั้งเรื่องที่แปลหรือได้เค้าโครงเรื่องมาจากประเทศตะวันตก และที่คนไทยผู้ชั้ตนเอง เช่น พระราชนิพนธ์บทละครซึ่งรัชกาลที่ ๖ ทรงแปลมาจากเรื่องของเชกสเปียร์ ทรงแปลจากบทละครฝรั่งเศส และที่ทรงกึกแต่งขึ้นเอง

- บทละครพูดที่ดีที่สุด ตามคำตัดสินของวรรณคดีสโมสร คือเรื่องหัวใจนักบวช พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖
- ละครร้องเป็นแบบนาฏศิลป์ซึ่งดัดแปลงมาจากละครฝรั่ง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงริเริ่ม

สรุปความเปลี่ยนแปลงทางวรรณกรรม ภายหลังรัชกาลที่ ๔ - วรรณกรรมปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๔๑๑-ปัจจุบัน)

วรรณคดีเป็นเรื่องแสดงภาพชีวิต ความกึก จิตใจ อุดมคติ หรือความนิยม ความต้องการของมนุษย์ วรรณคดีในอดีตเป็นเครื่องบันทึกสภาพก่่งกล่าว เช่นเดียวกับ

สภาพชีวิตปัจจุบัน และส่งอิทธิพลมาถึงวรรณกรรมด้วย

ถ้าสมมติว่าในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีร้านขายหนังสือ เราจะพบหนังสือต่อไปนี้ในวันหนังสือนั้น เรื่องแปลพงศาวดารจีน มอญ หนังสือนิทานคำกลอนสุนทรภู่ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๔ นิราศลอนดอน จดหมายเหตุนครราชทูตไทยไปอังกฤษ ภาพพิมพ์ กลอนต่างๆ บทละครร่ำ และหนังสือพิมพ์ ถ้าจะแบ่งเป็นประเภท ก็จะได้แก่ประเภท

